

SLOGSTORPS KVARN

Gammalt och nytt i skön förening

Av Ingrid von Gertten

Slogstorps kvarn byggdes – åtminstone i ursprungsversion – kanske redan på 1700-talet. Det var då en vattenkvarn och drevs som sådan in på 1940-talet. Kvarnen blev även väderkvarn då den påbyggdes med en sk holländare. Från mellankrigstiden och ett par årtionden framåt maldes mjöl med hjälp av en elektrisk motor.

Den gamla kvarndammen växte igen då den inte längre användes. Nu har den efter utgrävning funnit nytt användningsområde i naturens tjänst som fångstdamm för kväve och fosfor och hem för djur och växter.

Den gamla kvarnen – en unik kombination

Slogstorps kvarn torde ursprungligen ha tillhört Löberöds Gods. Där är huvudbyggnaden från 1600-talet och ombyggd 1790. ”Svenska kvarnar” uppger att den gamla kvarnen är en 1700-talsskapelse. Den byggdes då som vattenkvarn med två vattenhjul. Den är belägen vid landsvägen mellan Löberöd och Hammarlunda. Vattnet kommer från Slogstorpsbäcken och dämades upp i en kvarndamm som öppnades vid

Gåramålning av Slogstorps Mölla, utförd av A O Rubnor.

behov. Då kunde man mala säd under sex månader på året.

Kvarnbyggnaden ansluter sig i söder till kvarnägarens bostadshus, en korsvirkeslänga, som i norr avslutas med ett stall. Kvarnhuset har en fyrkantig nederdel av synlig gråsten.

1882 byggdes en mindre holländsk väderkvarn ovanpå vattenkvarnen. Möllan var då klädd med spån och hade omgång, dvs balkong runt om att använda då man sköter seglen. Verkets konstruktion var sådan att man kunde ställa om från vattendrift till vinddrift när så behövdes. Denna kombination av vatten- och vinddriven kvarn är mycket ovanlig och troligen är Slogstorps mölla den enda kvarvarande i sitt slag. Vingarna roterade dessutom ovanligt nog i vänstervarv sett inifrån hättan.

På 1900-talet kom förändringarna slag i slag. Först började man använda tändkule-

motor, kanske fotogendriven. Då fick man göra omändringar i verket. Man slutade att använda vindkraften 1934, vattenkraften 1942. Under mellankrigstiden hade elströmmen kommit till den skånska landsbygden. Därefter drevs kvarnen med elmotor. 1919 köpte Botilda Knutsson kvarnen. Botildas son Sven Emil var den siste aktive mjölnaren och han höll på till 1971. Vingarna och vattenhjulet hade tagits bort under andra världskriget. Samtidigt hissades ett par av kvarnstenarna från kvarnloftet upp på översta loftet – hätteloftet. Kvardammen var då sen länge uttorkad och igenvuxen. Möllan är sen några årtionden klädd med tjärpapp. Mycket tack vare denna tätning har möllans inre vitala delar stått sig bra. Kvarnstenarna ligger kvar på hätteloftet. Allting står som när den siste möllaren lämnade.

Slogstorps Mölla januari 2005. Foto: Ingrid von Gertten 2005

Den gamla kvarndammen i ny skepnad

På 1800-talet ökade Sveriges befolkning avsevärt. Det medförde jakt på åkermark med alla medel. Man nyodlade där det gick, reglerade sjöar och dikade ut våtmarker. Samtidigt minskade livsmiljön för djur och växter knutna till jordbrukslandskapet. Likaså har den ökade användningen av konstgödsel ökat belastningen på miljön.

EU, liksom svenska staten, stödjer och främjar miljöarbete. 1995 hade Eslövs kommuns miljöarbete kommit så långt att man antog ett handlingsprogram för omfattningen av restaurering av landskapet i området, Kävlingeåprojektet. Målsättningen med det var dels att reducera kväve och fosfortransporten till sjöar, vattendrag och hav dels att öka den biologiska mångfalden. Metoden bestod i att anlägga dammar, våtmarker och skyddszoner. Med damm menas i detta sammanhang en permanent vattensamling, som skall rena vatten och var bra för både djur, växter och människor. En damm har flacka slänter, oregelbunden form och är väl anpassad till landskapet. En våtmark är ett lite grundare område, som man kan vada igenom. Skyddszoner anläggs intill befintliga öppna vattendrag och får inte gödslas eller besprutas.

Den gamla kvarndammen var konstruerad som en utvidgning av Slogstorpsbäcken, ett biflöde till Kävlingeån. 1997 grävdes kvarndammen ur och i anslutning därtill ytterligare en damm så att de bildar en enhet. Undervattensvegetation etablerade sig snabbt i dammen och fyllde snart ut hela vattenmassan. Dammen grundades också upp av sedimenterade partiklar. Det resulterade bl a i låg syrgashalt. Därför gjordes urgrävning och utvidgning från 0,65 ha till 0,8 ha vårvintern 2003.

Ekologgruppen i Landskrona följer kontinuerligt dammens förmåga att kvarhålla kväve och fosfor. Man inventerar också förändring och nyetablering av olika djur och växtarter. Minskning av kväve sker genom växt av bakterier som konsumerar kvävet. Vattenvegetationen kan vara viktig för dammens kväverenande förmåga, bl a genom att den tillför vattnet kolföreningar, som är nödvändiga för kvävereningen. Undervattensväxter kan även vara viktiga genom att deras bladverk ger kraftig ökning av de ytor på vilka bakterierna kan sitta.

Undersökning visar att nya dammar och våtmarker bidrar stort till bevarande och utvecklande av mångfalden i jordbrukslandskapets fågelfauna. Många fågelarter är idag hårt trängda till följd av utdikning samt att marken odlas allt effektivare och intensivare än tidigare.

Vår gamla damm har således återuppstått i ny skepnad. Först var den utvidgning och uppdämning av bäck. Den drog ett kvarnhjul i kanske trehundra år. Sen var den uttorkad och igenvuxen i femtio år. Nu är den miljöstödd utsläppsreducerare och hem för många nya och nygamla växter och djur. Sist men inte minst bidrar den till variationen i landskapet och utgör en vacker omgivning till den gamla möllan.

Slogstorpskvarnen står där ganska orörd och oberörd av tiden. Kanske den en gång åter kan få vingar. Då skulle den kunna se ut som på den gamla målningen och snurra med klockan. Då skulle den på ett enastående sätt komplettera damm och omgivning.

Vad som har varit är vad som kommer att vara, och vad som har hänt är vad som kommer att hända: intet nytt sker under solen. Pred 1:9

Litteratur:
Johansson, Carita Skånska möllor 2003
Granberg, Terje Slogstorps vatten-och väderkvarn 2003 opubl
Ekologgruppen i Landskrona AB Kävlingeåprojektet 2003